D. BOLINTINEANU ȘI POEZIA ANTICĂ

DE

TRAIAN DIACONESCU

Receptarea literaturii greco-latine în opera scriitorilor pașoptiști reprezintă o dimensiune importantă care n-a fost cercetată în mod special. În lucrarea de față, vom încerca să relevăm contactul poetului din Bolintin cu civilizația antică, și pe acest temei, să cercetăm elemente inedite ale valorificării celor mai vechi literaturi europene în poezia sa, anume, prelucrări și traduceri din lirica elină și satira latină, neindicate de poet și nesemnalate de cercetători.

Opera lui D. Bolintineanu include piese care mărturisesc o susținută pasiune pentru literatura și civilizația antică. Poetul, inițiat în limbile clasice la școala de la Sf. Sava [1] (învățase elemente de latină cu F. Hill și elemente de elină cu D. Ioanid), și-a sporit aceste cunoștințe în perioada studiilor în Franța. Astfel, N. Petrașcu afirmă că poetul, la Paris, pe lîngă „cursurile literare și istorice ale lui J. Michelet, E. Quinet, Guizot, S. M. Girardin, A. Mickiewiecz", se îmbogățea „cu cultura generală necesară oricărui dorește să traducă sufletul vremii și pe al său propriu", anume, cu „istorie, arheologie, *perfecționare de limbi clasice* (s. n.), filozofie, filologie" [2]. Mărturie a pasiunii sale pentru clasicii antici sînt cărțile din biblioteca sa, scoase la loterie, în timpul tragicei sale boli, între care erau numeroase de autori elini și latini [3] (mulți în ediția bilingvă a lui Nisard), dintre care amintim: Homer, Pindar, Teocrit, Herodot, Caesar, Horațiu etc. Cea mai convingătoare dovadă a prețuirii sale pentru antichitate o constituie însă valorificarea acesteia în opera sa, unde întîlnim traduceri din lirica elină și latină: Anacreon, Sapho, Teocrit, Bion, Horațiu, din fabula și satira latină: Fedru și Juvenal, din proza istorică elină: Herodot, reminiscențe de lectură, îndeosebi în ciclul de poezii *Macedone*, în poemul *Conrad* și în volumele de *Călătorii*, prelucrarea realităților antice în epopeea *Traianida*, în volumul *Cleopatra*, sau în cartea *Viața lui Traian August* etc. Poetul a parcurs, incontestabil, în versiuni franceze sau cu textul clasic alături, multe capodopere antice.

Traducerile și, uneori, prelucrările lui D. Bolintineanu dovedesc, neîndoielnic, că folosea textele clasice paralel cu textele echivalente moderne. Această afirmare întemeiază pe gradul de fidelitate al traducerilor și pe respectarea succesiunii versu-

[1] I. Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1962, p. 19.

[2] N. Petrașcu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1932 p.

[3] G. Călinescu, *Scriitori progresiști între 1848—1859: D. Bolintineanu și I. Ghica*, în „Steaua", nr. 11, 1959, p. 79.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

rilor din original cît şi pe o mărturie indirectă a poetului, care ne luminează metoda sa de lucru, relatată de un cotemporan al său: „M-a poftit să şed dinaintea lui şi a început să-mi dea sfaturi părinteşti pentru viitor. Să învăţ carte multă, să citesc cu luare aminte numai scriitorii mari, *pe cît s-ar putea în original* (s.n.), şi să mă feresc de molima imitaţiei“ [4].

Creaţiile poetului român care au premers volumului de debut *Colecţiune din poeziile domnului D. Bolintineanu* (1847) au apărut tîrziu cu titlul *Poezii din tinereţe, nepublicate încă (1869)*. Acestea cuprind imitaţii stîngace ale idilei pastoral-erotice antice, prelucrarea unor subiecte din mitologie sau istoria Romei şi, de asemenea, traduceri din lirica elină şi latină. Poetul mărturisise că în primul său volum sînt poezii care nu pot fi privite „ca opere de care avem trebuinţă în acest timp, cînd naţionalitatea română se deşteaptă ca o aurore după o lungă noapte“ [5]. Peste aproape trei decenii, confirmă opinia despre începuturile sale poetice: „Aceste poezii scrise în fragedă tinereţe sînt o vibraţiune a hymnilor greci şi latini, care fac şi astăzi literatura şi poezia tuturor naţiunilor Europei... Românii dominaţi de limba şi de datinile grece, în timpul fanarioţilor, în mijlocul suferinţelor şi aspiraţiilor către un viitor român, cugeta şi visa ca poeţii antici armonioşi şi graţioşi. Astfel era şcoala unde Văcăreştii şi Conaki împleteau pe rozele Greciei crinii Carpaţilor şi făceau din poezia română o muză dulce şi molatică... Eroii graciosi si drăgălaşi ai lui Anacreon, cu buzele de trandafir, cu buclele de aur sau de ebin, căzînd pe sînul lor de alebastru, nu mai există“ [6]. Bolintineanu, conştient de rostul artei în lupta politică în care se angajase poporul român, părăseşte aceste creaţii şi se consacră unui crez militant, urmărind a „curăţi sufletele prin amintirea virtuţilor şi descrierea patimilor, avînd totdeauna în vedere îmbunătăţirea soartei omului“ [7]. Literaturile clasice, care făcuseră „educaţiunea literară a naţiunilor din Europa“ îi oferă însă, şi în această direcţie militantă, modele de satiră pe care le încarcă cu semnificaţii naţionale.

Valorificarea liricii eline îmbracă forme diverse, de la traduceri declarate de poet sau motive relevate de cercetători pînă la haina unor prelucrări inedite, publicate ca poezii de sine stătătoare sau ca fragmente în cadrul unor poeme originale.

Anacreon [8] e prezent în poezia lui D. Bolintineanu, alături de traducerile şi motivele semnalate de istorcii literari, prin prelucrarea odei *Pămîntul negru bea* pe care a inserat-o, asemenea unui fragment tradus din Teocrit [9], în poemul *Lupta din pădure* [10].

Această odă anacreonică, tradusă mai tîrziu de G. Coşbuc, capătă note bolintiniene. Poetul român înlocuieşte elementele naturii din textul grec (pămînt, copac mare lină, soare, vin) cu altele mai apropiate de universul ideii sale (aer, soare,

---

[4] V. D. Păun, *Literatura şi arta română*, V, 9—10, 1900.

[5] Prefaţă la volumul *Colecţie din poeziile domnului D. Bolintineanu*, Bucureşti, 1847.

[6] Prefaţă la volumul *Poezii din tinereţe, nepublicate încă*, Bucureşti, 1869.

[7] Ciclul de articole *Poezia română în diverse epoce*, în „Albina Pindului“, nr. 8, 1868.

[8] D. Popovici, în ediţia sa, D. Bolintineanu, *Scrieri alese*, Bucureşti, 1941, publică, alături de tălmăciri din Sapho *(La Afrodita* şi *La o femeie)* şi Horaţiu *(Odă la ţara sub nume de corabie)* următoarele traduceri din Anacreon: *Viaţa de pe placul său, Sie însuşi, La o fetică* şi *La amor* (p. 54—57).

[9] Ne referim la versurile semnalate pentru prima dată de presa literară franceză, după apariţia volumului *Brises d'Orient*, Paris, 1866. Au apărut sub titlul *La lutte des bergers romains*, şi sună: „La loup suit les sauvages chèvres“... Aceleaşi versuri le-a semnalat, în variantă românească: „Lupul urmă o căpriţă“... Th. Naum în dizertaţia *Idilele rustice ale lui Teocrit*, Bucureşti, 1925, p. 30.

[10] Aceste versuri au apărut în *Brises d'Orient*, Paris, 1866, p. 225, sub titlul *La lutte dans les bois*, în forma: Le soleil boit le ruage... iar în volume româneşti, în varianta: „Aerul bea foc din soare“... (cf. ed. Popovici).

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

nori, roua, flori, roze) și, urmînd dependența lor cosmică, surprinsă prin verbul „bea", converteşte motivul bachic la un motiv erotic, propriu liricii bolintiniene, exprimat prin dorința fără saț a sărutărilor.

Teocrit e prezent în poezia lui D. Bolintineanu, de asemenea, prin traduceri, prelucrări și ecouri în creația originală. Traducerile au fost indicate de poet, anume, *Amorul și albina* și *Un june păstor*, dar prelucrările pe care poetul nu le dezvăluie au rămas neclevete. Prelucrări sînt poemele erotice *Secerătorii și Dan* și *Zora* [11] care strămută, în mediul românesc, idilele eline cu subiect similar, *Milon și Buceu* și *Dafnis și Acrotima*.

Abaterile față de textul elin coroborate, îndeosebi, cu pasajele în care poetul își lasă liberă imaginația, localizează sau poetizează, într-o viziune aparte, bolintiniană, textul original. În idila *Milon și Buceu*, poetul elin prezintă, cu autentic realism, un dialog între doi secerători: Milon, practic și ironic, și Buceu, visător și sentimental. Poetul român, în prelucrarea sa *Secerătorii*, elimină replica lui Milon și ampilfică, în mod convențional, rolul secerătorului îndrăgostit. Acesta „cu ochii în lacrimi și în languare dulce" se tînguie după fata lui Stroilă care e „o zînă" și „un soare" cu „cosițe gălbioare", cu zîmbetul „ca mierea dupe fag" cu gura „o răsură" și care nu-i oferă din „sînu-i miere" pentru că îndrăgostitul nu are „avere". Finalul încunună artificiul: „Eu plîng, plîngeți voi încă pe tînărul meu dor / Și dați-mi mie o poală să plec capul să mor / El zice și Adina frumoasă ca lumine / Aleargă să-i ofere al ei sîn să se-nchine". În idila elină *Dafnis și Acrotima*, întîlnim un dialog realist și sugestiv, cu scurte și ingenioase observații psihologice, care alunecă, în prelucrarea românească într-o atmosferă nefiresc regizată. Dafnis, fiul lui Lycida și al Nomaiei, cheamă pe Acrotima, al cărei chip și nuri rămîn în voalul sugestiei, să vină sub măslini, ca să-i cînte din syrinx. Dar, fiul lui Stroici și al Mariei, cheamă pe Zora, care „e vergură plăcută" și „farmec înflorit", cu „gura de măceșe", „pe care naște macul" cu „sînii ce se-ngînă" străjuiți cu „poartă d'aur" sau „poartă de granit", să vină sub lese, pe malul unui rîu, ca să-i zică o doină. Împodobirea dulceagă și picturală a eroilor, stridentă pentru situația și natura lor, se îmbină cu note discursive, ca în pastorala galantă modernă „Dă-mi gura de măceașe să beau sufletul tău / Nu este al meu suflet ce-ți dau: e jugul tău / Jug de răsuri? Să fie. Îl voi purta în viață / El ca răsuri trăiește de seară-n dimineață".

Aceste prelucrări din Teocrit cu subiect erotic, ca și traducerile bolintiniene din idila antică, semnificative în istoria idilei românești, nu ating însă înălțimea poetică a modelelor eline. Bolintineanu închide respirația emoțici autentice, de cele mai multe ori, cu șiraguri de locuri comune, picturale și retorice, proprii, îndeosebi, idilei moderne de operetă [12], care nu se întîlnesc în idila antică.

Poetul român, într-un studiu despre *Poezia română în diverse epoce*, referindu-se la V. Cîrlova, spune că „sorisese o bucolică Păstorul întristat", care nu era ca „acele pastorale ce ne dă Teocrit, Virgil și alți poeți vechi, care pun în gura păstorilor vorbe de oameni care sînt străini pădurilor, cîmpului și cari și-ar afla mai curînd locul prin saloanele antice decît în mijlocul turmelor de capre" [13]. Această mărturisire care dovedește neînțelegerea pastoralei antice, pornită, probabil, din exagerarea considerațiilor prudente ale unor istorici literari contemporani cu el, sau, mai degrabă, din pricina cunoștințelor sale modeste de elină care nu-i îngăduiau să surprindă singur spiritul rustic autentic al textului original, explică, într-o oarecare măsură, depărtarea lucidă de modelele idilei antice.

---

[11] Ambele poeme au apărut în *Poezii de tinerețe nepublicate încă*, București, 1869, p. 191 și 197, ca și traducerile amintite mai sus, prelucrînd idilele a X-a și a XX-a din Teocrit.

[12] Pastorala modernă, de la Sannazar și Tasso la Gessner și Florian, a coborît în artificiu. Caracterul hibrid al eglogiei moderne l-a surprins cu subtilitate M. Kogălniceanu în *Iluzii pierdute*, Iași, 1841, p. 74.

[13] D. Bolintineanu, *Poezia română în diverse epoce*, în „Albina Pindului", I, 5, 1868, p. 121.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

Fabula cultă românească se dezvoltă, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, îndeosebi, sub haina traducerilor și prelucrărilor. „Nu există aproape autor de fabule în literatura cultă română care să nu contribuie cu ceva pentru a face din fabulele traduse, prelucrate sau localizate, categoria cea mai bogată [14]. Fabulele traduse și publicate de poetul care s-a distins în idilă și balada istorică se înscriu în această tradiție.

Fedru, întemeietorul fabulei latine ca specie literară, imprimase modelelor esopice pecete latină, atît în structura narației, conferindu-le varietate și artă, cît și în caracterul moralei, transformîndu-le dintr-o „predică" alegorică atemporală, într-o „tribună" socială istorică. „Fedru este poate primul care face în fabulele sale satiră personală directă, cu aluzii istorice, identificabile chiar pentru posteritate, avînd adesea grijă să ne prevină asupra lor" [15]. Profilul militant al fabulei lui Fedru l-a determinat pe Bolintineanu să traducă, într-o manieră specifică, un mare număr de fabule [16].

Prezentăm versiunea românească [17] a cîtorva fabule în comparație cu textul latinesc :

Cioaca și păunul [18]

Plină de trufie cioaca aduna / Pene ce păunul din coadă pierduse, / Pe dînsa le puse, / Merse cu păunii a se-mpreuna / Dar păunii-o simt și mi-o dezbrăcară / Și cu ciupituri mi-o dederă-afară / Cioca întristată se-ntoarse l-ai săi / Dar acești din urmă îi ziseră / Stăi ! / / Ne-ai lăsat odată vatra cu tăcîuniii / Du-te de trăiește acum cu păunii".

[14] I. Negrescu, *Influențe slave asupra fabulei românești*, II, 1925, p. 5.

[15] C. Poghirc, *Fedru, pionier al fabulei literare*, Studiu introductiv la Fedru, *Fabule*, București, 1966, p. 23.

[16] Multe din fabulele traduse din Fedru au fost incluse, de diverși editori, în rîndul poeziilor originale. Amintim aceste fabule : în D. Bolintineanu, *Opere alese*, București, 1951, ediție îngrijită și studiu, introductiv de Al. I. Ștefănescu, întîlnim : *Calul și mistrețul* și *Broaștele și soarele* ; în D. Bolintineanu, *Opere alese*, București, 1955, ediție îngrijită și studiu introductiv de Dan Costa, sînt publicate *Broaștele și soarele* și *Calul și mistrețul* ; în D. Bolintineanu, *Poezii*, București, 1959, cu prefață și note de I. Roman, găsim fabula *Calul și mistrețul* ; în D. Bolintineanu, *Opere alese*, București, 1961, text stabilit de R. Ocheșanu și Gh. Poalelungi, cu studiu introductiv de D. Păcurariu, întîlnim fabulele : *Asinul și bătrînul, Alianța celor slabi cu cei tari, Boul și broasca, Bufonul și țăranul, Tolba cu păcatele, Calul și mistrețul, Cioara și păunul, Chelul și curtezanele, Muntele ce naște, Omul și nevăstuica, Broaștele și soarele* ; iar în D. Bolintineanu, *Legende istorice și alte poezii*, București, 1965, text reprodus după ediția R. Ocheșanu și Gh. Poalelungi, apar fabulele : *Asinul și bătrînul, Chelul și curtezanele, Calul și mistrețul, Cioaca și păunul, Bufonul și țăranul*. Au publicat, de asemenea, fabule traduse din Fedru, ca poezii originale, diverse antologii : G. Petrini, *Colecțiune de fabule române*, București, 1880, fabula *Leul mort și măgarul* ; G. S. Negoescu, *Fabule și fabuliști*, București, 1905, fabula *Leul mort și măgarul* ; Gh. Cardaș, *Fabula în literatura română*, București, 1961, fabulele : *Calul și mistrețul, Bufonul, Alianța celor slabi cu cei tari* ; iar Const. Ciuchindeal, *Antologia fabulei românești*, București, 1966, traducerile : *Calul și mistrețul* și *Bufonul*.

[17] Fabulele traduse din Fedru, în afară de cele reproduse mai sus, au același grad de fidelitate (cf. comentariile noastre de la p. 157—8) și sînt următoarele : *Femeia și copilul* (Eum. I, 1866, 5 — Fedru, I, 18, B), *Cățeaua și puii* (Eum. I, 1866, 5 — Fedru I, 20), *Omul și nevăstuica* (Eum. 1866, 3 — Fedru, I, 21), *Cîinele cu minte* (Eum. I, 1866, 6 — Fedru I, 22), *Boul și broasca* (Eum. I, 1866 3, — Fedru, I, 23) *Chelul și curtezanele* (Eum. I, 1866, 3 — Fedru II, 2), *Omul și cîinele* (Eum. I, 1866, 6 — Fedru II, 3), *Calul și mistrețul* (Eum. I, 1866, 3 — Fedru IV, 4), *Tolba cu păcate* — singura prelucrare depărtată de text — (Eum. I, 1866, 4 — Fedru, IV, 10), *Muntele ce naște* (Eum. I, 1866, 1 — Fedru IV, 18), *Bufonul și țăranul* — traducere fragmentară — (Eum. I, 1866, 5 — Fedru, V, 5).

[18] Eumenide, I, 1866, nr. 8.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

Graculus superbus et pave[19] *(I, 3)*

Ne gloriari libeat alienis bonis / Suoque potius habitu vitam degere / Aesopus nobis hoc exemplum prodidit: / Tumens inani Graculus superbia / Pennas, Pavoni quae deciderant, sustulit / Seque exornavit; deinde contemnens suos / Formoso se Pavonum immiscuit gregi. / Illi impudenti pennas eripiunt avi / Fugantque rostris Male mulctatus Graculus / Redire moerens coepit ad proprium genus: / A quo repulsus tristem sustinuit notam. / Tum quidam ex illius quas prius despexerat / „Contentus nostris si fuisses sedibus / Et quod natura dederat voluisses pati, / Nec illam expertus esses contumeliam, / Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas"

Alianţa celor slabi cu cei tari[20]

Vita, capra, oaia, nemaigăsind dreptate / Iată că se-aliară, / Cu leul lung în gheară / Ca ce-o vîna să-mpartă în cîmpuri şi prin sate. / Un cerb căzu în cursă. Ei vor a împărţi / Dar leul face partea şi astfel le vorbi / Pe cea dintîi iau eu Căci numele-mi e leu. / Îmi veţi mai da pe-a doua, căci sînt eu cel mai mare / Îmi veţi mai da pe-a treia, căci ştiţi că sînt mai tare / Îmi veţi mai da pe-a patra, fiindcă-aşa voi eu /.

Vacca, Capella, ovis et leo (I, 5)

Numquam est fidelis cum potente societas / Testatur haec fabella propositum meum. / Vacca et Capella et patiens Ovis injuriae / Socii fuere cum Leone in saltibus. / Hi cum cepissent cervum vasti corporis / Sic est locutus, partibus factis Leo: / Ego primam tollo, nominor quoniam Leo; / Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi: / Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia; / Malo afficietur si quis quartam tetigerit" / Sic totam praedam sola improbitas abstulit.

Broaştele şi soarele[21]

Donici fabulistul văzînd într-o zi, / Nunta unui roşu cu o roşioară / În drum se opri / Şi spuse această mică istorioară: / Luminosul soare / Vrînd ca să se-nsoare / Broaştele-ncepură să orăcăiască / Dumnezeu întreba ceata broscărească / pentru ce ţipa / Iar o cetăţeană a răspuns aşa: / Astăzi e un singur soare pe pămînt / Şi usucă toate cîte lacuri sînt, / De pierim de sete / Dar cînd o să aibă soaţă, fii şi fete?".

Ranae ad solem (I, 6)

Vicini furis celebres vidit nuptias / Aesopus et continuo narrare incipit: / Uxorem quondam Sol cum vellet ducere, / Clamorem Ranae sustulere ad sidera. / Convicio permotus quaerit Jupiter / Causam querelae. Quaedam tum stagni incola / Nunc, inquit, omnes unus exurit lacus, / Cogitque miseras arida sede emori / Quidnam futurum est si crearit liberos?

[19] Reproducem textul latin după: Phedre, *Fables*, Paris, 1862, ed. M. D. Marie, iar fabula *Mulier parturiens* după: Phedre, *Fables*, Paris, 1924, ed. Alice Brenot.

[20] Eumenide, I, 1866, nr. 10.

[21] Eumenide, I, 1866, nr. 4.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

Asinul şi bătrînul[22]

Adesea-n revoluţii nimic nu se preface / Decît numele celui ce-al tău stăpîn se face / Asta pentru orăşani / Fără posturi, fără bani. / Un bătrîn odată îşi păzea asinul / Cînd el auzi / Zgomot de arme ce făceau streinul / Ajungînd aci. / Ca să fugă iute pe asin sileşte / Să nu cază prins / De cel ce-i goneşte. / Asinul, atins, / Întreba: Ia spune, crezi că vingătorul / Două samare / Pe-a mea spinare / O să-mi puie mie, tot aşa cu zorul?" / — „Negreşit că două", a răspuns morarul / Asinul mai zice: „Fie, bun bătrîn / Dacă totdeauna am să port samarul / Ce îmi pasă mie cine-ar fi stăpîn?".

Asinus ad senem pastorem (I, 15)

In principatu commutando civium / Nil, praeter domini nomen, mutant pauperes. / Id esse verum, parva haec fabella indicat. / Asellum in prato quidam pascebat Senex: / Is, hostium clamore subito territus, / Suadebat Asino fugere, ne possent capi. / At ille lentus: Quaeso, num binas mihi / Clitellas impositurum victorem putas?" / Senex negavit; „Ergo quid refert mea / Cui serviam, clitellas dum portem meas?

Satira latină se întîlneşte în opera lui D. Bolintineanu, alături de Fedru, prin traduceri şi prelucrări din Juvenal. Versurile poetului din Arpinum, prin universul lor social moral ca şi prin vehemenţa tonului lor critic, au găsit rezonanţă la poetul român în *Nemesis*, *Eumenide*, *Menade*, Bolintineanu cultiva, îndeosebi, satira directă, posibilă după realizarea unirii, armonizată însă cu cea alegorică, dar prelucra adesea, idei şi atitudini latine care îşi găseau motivare internă, peste secole, în mediul românesc.

Prezentăm un fragment tradus de poetul român în comparaţie cu textul latin:

Despre datine[23]

Impura Mesalină, din purpur şi-ambrozie / Se scoală şi se duce în noapte la orgie / Ascunsă, c-o femeie secretă a plecat / Sub o perucă blondă puind părul-i norat, / Alunecă în umbră în loc de degradare / În care ea găsise impura desfătare, / Acolo ea, sub nume de Lisiscă, părea / Cu totul nudă celor ce către ea venea / Cu gîtu-n salbă d-aur şi dezvelindu-şi sînul, / Ce-al lumei şi al Romei a fost purtat stăpînul, / Germanie, plăcută, atrage pe-orişicare / I se prezintă: cere impurele salare. / Cînd nimfele iau ordin locaşul să-i-l lase, / Ea, plină de mîhnire, se-nturnă către case / Şi încă întîrzie să fie cea din urmă / Ce pleacă, atît ea arde şi palpită în turmă; / Căzută, dar nu stinsă, se trage-acasă avînd / Al lămpii fum şi merge în noapte surîzînd / Să puie a sa frunte pe perna imperială / Ce încă mai respiră suflarea bestială.

Satira[26] *VI*

...Dormire virum cum senserat uxor, / Ausa Palatino tegetem praeferre cubili, / Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos / Linquebat comite ancilla non amplius una. / Sed nigrum falvo crinem abscondente galero / Intravit calidu veteri centone lupanar / Et cella vacuam atque suam; tunc nuda papillis / Prostitit auratis titulum mentita Lyciscae / Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem. / Excepit blanda intrantis atque aera poposcit; / Mox lenone suas iam dimittente puellas / Tristis abit, et quod potuit tamen ultima cellam / Clausit,

[22] Eumenide, I, 1866, nr. 1.

[23] Menade, I, 1870, nr. 1.

[24] Reproducem textul latin după Juvenal, *Satires*, Paris, 1921, ed. P. Labriolle şi E. Villneuve.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

adhuc ardens rigidae tentigine volvae, / Et lassata vinis necdum satiata recessit, Obscurisque genis turpis fumoque lucernae / Foeda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

Preuzările din Juvenal cu echivalente, la nivelul ideii, ca în fragmentul următor, sînt frecvente şi dovedesc o valorificare atentă a universului satiric al poetului latin.

Despre datine [25]

...Atît e adorată franceza convorbire / Şi tot strein se face în dulcile delire / Amantul şi amanta, pierduţi, exprimă dulce, / Aceea ce plăcerea pe aripa-i aduce / În limba prinţioasă suavului amor / Frumoasă limba ţării nu le ajunge lor...

Satira VI

...Nam quid rancidius, quam quod se non putat ulla / Formosam nisi quae de Tusca Graecula facta est / De Sulmonesi mera Cercopis? Omnia graece, / Cum sit turpe magis nostris nescire latine: Hoc sermone pavent, hoc iram gaudia, curam, Hoc cuncta effundunt animi secreta Quid ultra? / Concumbunt graece.

Poetul român îşi imprimă pecetea în fabulele traduse din Fedru şi publicate în „Eumenide", atît în structura naraţiei, cît şi în caracterul moralei. Naraţia este reflectată apropiat, în general, în toate fabulele. În fabula *Tolba şi păcatele*, naraţia e totuşi prelucrată, iar în fabula *Bufonul şi ţăranul*, e tradusă fragmentar. În fabula *Tolba şi păcatele*, poetul amplifică naraţia cu elemente folcloric-creştine": Jupiter, devine „domn" sau „ziditor", personajul latin nedeterminat e înlocuit cu un politician român. Acesta trece peste un „rîu umflător" şi dracii purtîndu-i „desagii" de partea cealaltă, le schimbă locul şi, din această pricină politicianul vede totdeauna „rău" numai în „tolba" semenilor. În fabula *Bufonul şi ţăranul* poetul omiţînd elemente care ţin de localizarea antică, traduce numai partea naraţiei necesară înţelegerii morale. Abaterile de la naraţia latină, întîlnite în celelalte fabule, sînt mărunte, dar grăitoare pentru maniera bolintineană de a traduce. Le putem ordona în simplificări şi localizări. Poetul simplifică des determinări poetice ale personajelor: inani superbia, impudenti avi, formoso gregi (I 3), fulmineis dentibus, infestis cornibus, naturae dedecus (1, 20), deşi, alteori le redă cu grijă: stagni incola (I, 6), rugosam pellem (I, 23) etc., fie determinări ale acţiunii „clamorem ranae sustulere ad sidera (I, 6), redat prozaic prin „Broaştele începură să orăcăiască". În fabula *Cîinele cu minte*, replica dulăului credincios e rezumată, iar în fabula *Boul şi broasca*, sforţările broaştei de a se umfla cît boul sînt schematizate. Aceste abateri mărunte, dar frecvente, văduvesc versiunea românească de seva unor amănunte psihologice şi poetice care dau viaţă textului original. Bolintineanu încearcă să ocompenseze această uscăciune cu noi poetizări şi localizări. Poetul român schimbă personajele: (Esop se cheamă Donici, hoţul latin devine politician, Jupiter este înlocuit cu Dumnezeu, autohtonizează replici prin expresii ca: vatra cu tăciuni (I, 3), „Ho, ho logofete (I, 12), utilizează comparaţii folclorice: pleşuv ca custura II, 2), îmbogăţeşte personajele cu note noi: „căţeaua ce latră di noapte lupii prin grădini", respectă un protocol „subscriind tractatul ca-n viitorime să nu mai latre lupii „cu asprime", iar călăreţul se luptă cu mistreţul convenţional, ca-n baladele sale istorice, „Cavalerul trage sabia: Guic". Aceste depărtări de textul latin, sînt, în general, stîngace şi nu suplinesc elementele poetice din original.

[25] Menade, I, 1870, nr. 1.

[26] cf. G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1922, p. 80 sg. şi P. Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962, p. 147 sg.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

Morala fabulei lui Fedru e receptată, de asemenea, variat. Poetul traduce credincios morala textului latin în *Asinul și bătrînul* și *Munțele ce naște*, o elimină în cele mai multe fabule: *Cloaca și păunul*, *Alianța celor slabi cu cei tari*, *Femeia și copilul*, *Omul nevăstuica*, *Cîinele cu minte*, *Boul și broasca*, *Omul și cîinele*, *Calul și mistrețul*, *Bufonul și țăranul* sau o prelucrează în celelalte fabule. Prin înlăturarea moralei, fabulele traduse părăsesc limitele didactice ale originalului și deschid interpretării alegorice un orizont mai larg. Bolintineanu mută locul moralei, în situația cînd o traduce apropiat, ca în *Leul mort și măgarul* sau *Cîinii laocmi*, de la începutul fabulei la sfîrșitul acesteia, transformînd deducția în inducție, schimbînd-o dintr-un „a propos" într-un corolar. Alteori, modificările ating planul substanței, alegoria vizează realități autohtone. În *Cățeaua și puii*, morala e convertită la sfera etnică: „Asta ne învață să nu dăm în țară/ La străini pămîntul căci vom sta pe-afară" și pe aceeași linie a adaptării în *Chelul și curtezanele* ca și în *Broaștele și soarele*, morala se colorează politic: „Astfel roșii, albii, vrînd să potrivească / După dînșii țara au să ne chelească". Schimbările întîlnite în transpunerea moralei se armonizează cu crezul său poetic și cu viziunea sa pașoptistă asupra lumii.

Bolintineanu imprimă note noi, ca și în fabulele lui Fedru, fragmentului tradus din Juvenal. Nici în versurile tălmăcite din cel mai de seamă satiric latin, poetul român nu receptează amănuntul concret și poetic: „palatino cubili", „nocturnos cuculos", „ausa tegetem, praeferre", reflectat prozaic prin „se sculă și se duce", rigidae vulvae", „obscuris gennis" sau, alteori, ca și în fabulele lui Fedru, adaugă elemente fără echivalent latin: — „în care ea găsise impură desfătarea" „cu gîtu-n salbă d-aur", „ce-al lumii și al Romei a fost purtat stăpînul", „și merge-n noatpe surîzînd". Aceste mici „libertăți" îndeplinesc în traducerea românească, rolul unor comentarii care sporesc vina eroinei atenuată, în versiunea românească, prin nesurprinderea antitezelor expresive din original.

Versurile prelucrate din Juvenal, ca și-n celelalte tălmăciri ale sale, sînt localizate și poetizate. Femeile antice, etrusce sau sulmoneze, disprețuindu-și limba maternă, se dedau la molima grecizării atît în vorbe cît și în fapte. Își exprimau sentimentele grecești și se culcau cu bărbații tot grecește. Tot astfel romîncele cărora „frumoasa limba țării" nu le mai ajunge, sînt cotropite de franțuzisme și-și destăinuie, în feluri exotice „dulcile delire" ale „suavului amor". Eleganța ironică și sobrietatea incisivă a textului latin nu se recunoaște însă în versurile românești. Acestea, prin epitete comune și neologisme plate, crează o atmosferă rarefiată, departe de tonul dens și virulent din original.

Fabula lui Fedru purta pecetea omului latin pătruns de importanța datoriei și a revoltei față de nedreptăți: reflecta protestul surd sau resemnarea ironică față de regimul imperial care strivea individul. În satira lui Bolintineanu, se distinge o atitudine similară cu a lui Fedru, lucidă și militantă, dar nu limitată la revolta surdă sau resemnarea ironică a poetului latin ci angajată, vehement și retoric, în spiritul lui Juvenal, însă fără adîncimea și subtilitatea acestuia, împotriva numeroaselor „tombatere" de pe plan social și moral. Atacă, transformînd adeseori satira în invectivă, boierimea antipatriotică *(Către boierii antinaționali)*, burghezimea parventivă *(Românii de astăzi)*, monstruoasa coaliție (*Cei ce pradă*), corupția dati-nilor*(Despre datine)*, venalitatea monahilor (Clerul) etc. Prin traducerile și prelucrările sale din satira latină, și-a lărgit universul și arsenalul mijloacelor sale satirice, continuînd, pe tonuri distincte, satira lui Gr. Alecsandrescu și anticipînd, pe anumite laturi, satira lui M. Eminescu.

Prezența masivă a poeziei antice în creația poetului pașoptist, ca și în creația altor scriitori din această vreme, sub forma traducerii și prelucrărilor sau sub forma unor motive recrutate din lirică sau din satiră, reprezintă un fenomen semnificativ în această etapă a dezvoltării poeziei noastre românești. Preferința poetului pentru poezia elină *(Anacreon, Saipho*, Teocrit, Bion) sau latină (Horațiu, Fedru, Juvenal)

---

[27] Pentru pastorala bolintiniană v. G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, 1941, p. 220.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)

nu e numai un impuls întîmplător, extern — provenit din contactul cu literatura occidentală, nici numai un impuls subiectiv izvorît din temperamentul poetului ci, generat, îndeosebi, pe temeiul conjugării acestor factori cu numeroase afinităţi interne, de starea de spirit a epocii [26]. Bolintineanu însă, ca toţi scriitorii români din secolul trecut, în valorificarea creaţiilor antice, n-a atins înălţimea artistică a modelelor. În prelucrările din Teocrit, naraţia sobră şi sugestivă, lipsită de pompa exagerată a mitologiei, descrierea sobră şi pitorească, natura blîndă şi odihnitoare, nestrăbătută de fiorul măreţiei, ca la Homer, nici de accente melancolice, ca la Hesiod, limbajul frust şi rustic, uneori cu sonuri urbane, lirismul aprins, cu intensităţi spahice, s-au risipit în retorism sentimental bolintinian [27]. Nici satira latină n-a fost surprinsă în calităţile sale intrinsece. Traducerile din Fedru năzuiesc spre firescul naraţiei latine, surprind unele schiţări psihologice ale personajelor, depăşesc deseori morala didactică, dar nu captează, îndeosebi, elemente poetice importante şi, lucrul cel mai strident, nu se apropie de eleganţa şi sobrietatea stilistică a acestui clasic întîrziat, asemuit adesea, pe această latură, cu Terenţiu şi Horaţiu. Străduinţa de valorificare a poeziei antice, rod al unei experienţe artistice verificată de secole, fortifică însă drumurile creaţiei autohtone, spre maturizare spirituală şi artistică.

Cercetarea traducerilor şi prelucrărilor din poezia antică, relevate în poezia lui Bolintineanu, învestite cu efigia stilului şi viziunii sale asupra lumii, dezvăluie un sector nou al receptării literaturii antice în literatura română şi, totodată, o latură inedită a manifestării tardive, armonizată cu romantismul, a unei „mişcări" clasice [28] româneşti.

[28] Problema unui clasicism românesc: D. Păcurariu, *Aspecte ale clasicismului românesc*, în „Revista de istorie şi teorie literară", 1868, p. 203—217.

BDD-A1531 © 1970 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:20 UTC)